

RUDOLF BULTMANN'IN TEOLOJİSİNİ ÇÖZMEK

- BELİRSİZLİKLER VE KÖKENLER -

Emir KUŞCU*

Özet

Bu makalenin ilk amacı, Bultmann'ın teolojisi ve yorum yöntemi hakkındaki muğlak ya da belirsiz noktaları ve bazı yanlış anlamaları teşhis etmektir. Makalenin ikinci amacı Bultmann'ın teolojik fikirlerinin kökenlerini izleyerek bu belirsiz ve muğlak noktaları açıklığa kavuşturmaktır. Bunun için Bultmann'ın kendisine ilham veren teolog ve filozoflarla olan ilişkisine odaklanılmaktadır. Bultmann'ın özgünlüğü, bu düşünürlerin görüşlerinden kendi düşünce sistemine uygun unsurları seçmesine bağlıdır.

Anahtar kelimeler: Bultmann, Teoloji, Hermenötik, Kökenler, Belirsizlikler

Abstract

Unlocking the theology of Rudolf Bultmann ambiguities and origins

The first aim of this article is to identify unclear or ambiguous points and some misconceptions about Bultmann's theology and interpretation theory. The second aim of it is to explain these ambiguous and unclear points by tracing the origins of Bultmann's theological ideas. Therefore we focus on Bultmann's relationship with theologians and philosophers who inspired Bultmann. Bultmann's originality is due to choice elements according to his own system of thought from these thinkers' views.

Keywords: Bultmann, Theology, Hermeneutics, Origins, Ambiguities

Giriş

Rudolf Bultmann, kendi ismini bile gölgeden bırakan "mitolojiden arındırma" kavramı ya da yöntemiyle bilinen ve tanınan bir ilahiyatçıdır. Onun Almanca olarak kullandığı "entmythologisieren" tabirinin İngilizcesi olan "demythologizing" talihsiz bir isimlendirmedir, zira bu tabir Anglo-Saksonlar için Yeni Ahit'teki efsanelerin giderilmesi ve Yeni Ahit'in bu efsanelerden temizlenmesini ifade etmektedir. Oysa Bultmann'ın "entmythologisieren" ifadesi nesnellik-

* Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

ten arındırma, varoluşsallaştırma ya da genelleştirmeden arındırma biçiminde anlaşılabilir. O, temelde Yeni Ahit'in mitolojik dilinin varoluşsal bir söyleme tercüme edilmesini ifade eder. Bultmann, "mitolojiden arındırma" tabirini kullanırken, bununla mitolojik olarak betimlediği anlatılarda işaret edilen gerçekliği ortaya koyma adına mitolojiyi yorumlamayı kasteder. Onun kastı, mitolojiyi gidermek değil, ancak onun hermenötüğünü yapmaktır. Lakin bu, yine de Bultmann'ı pek çok eleştiri okunun hedefi olmaktan kurtaramamıştır. Ancak Bultmann hakkındaki eleştirilere baktığımızda, genelde Bultmann'ın temel kaygısının hermenötik sorunlardan beslendiğini yeterince fark edemediklerini görmekteyiz. Ayrıca Bultmann hakkındaki eleştirilerin bir kısmı birbiriyle çelişki arz etmektedir. Örneğin bir kısım yazar, Bultmann'ı Hıristiyan inancını rasyonalizme feda eden akılcı bir ilahiyatçı olarak resmederken, bazı yazarlar ise, tam aksine Bultmann'ın Hıristiyan inancının rasyonel temellerine zarar veren bir teoloji geliştirdiğini iddia etmektedirler. Aslında Bultmann hakkında kitap yazan yazarların, örneğin Roger Johnson ya da Tim Labron, Bultmann'ın yorum yöntemini genellikle "gizem" ya da "bilmece" gibi terimlerle tavsif ettiklerini bilmekteyiz. Zira Bultmann'ın fikirleri üzerinde bu kadar çok fırtınanın kopmasının temelinde onun görüşlerinin kompleks yapısı ve belirsizlikleri etkili olmuştur.

Dolayısıyla Bultmann'ın doğru biçimde anlaşılmasını engelleyen bazı faktörlerden bahsedebiliriz. Her şeyden önce Bultmann, yazılarını genellikle polemik tarzında kaleme alır. Başka bir deyişle Bultmann, hakkında yapılan bütün eleştirilere karşı özenle ve medeni bir şekilde kendini ifade etme ihtiyacı hisseden bir yazardır. Ayrıca onun fikirleri kendi yaşadığı çağ açısından uç noktada yer alan fikirler olarak algılandı. "Mitolojiden arındırma" tabirinin kışkırtıcı ve meydan okuyucu bir tona sahip olması da onun olumsuz biçimde karşılanmasına yol açtı. Bir de buna Bultmann'a ilham veren Heidegger'in anlaşılması güç farklı kelime dağarcığı eklenince, Bultmann'ın görüşlerinin arka planını anlama konusu sorunlu hale gelmiştir. Ayrıca Bultmann, kendi projesini politik olarak oldukça sancılı ve kaotik bir dönemde geliştirmiştir. Bu da, Bultmann'ın mitolojiden arındırma yönteminin dönemin siyasal iklimiyle olan ilişkisini gündeme getirmiştir. Örneğin Johnson ve Moltmann gibi yazarlar Bultmann'ı apolitik olmakla eleştirseler de, Painter, Bultmann'ın mitolojiden arındırma tabirini ilk defa 1941 yılında kullanmış olmasını, mitolojiden arındırmanın bir tür Nazi ideolojisine dönük bir eleştiri olarak da okunabilmesine olanak tanıdığını savunur. Bultmann'ın mit kavramını kullanma biçimi, birden çok kaynağa sahiptir ve bu durum da onun daha iyi anlaşılmasını önlemektedir. Ancak ona yöneltilen bütün eleştiriler, Bultmann hakkındaki bilmecenin ya

da gizemin ortadan kalkmasını sağlamadığı gibi, tersine onu daha gizemli hale sokmuştur.

Bultmann'ın teolojisinin gerçek mahiyetinin anlaşılabilmesinin ve onun üzerindeki gizem perdesinin kaldırılabilmesinin yollarından biri, onun görüşlerinin teolojik, felsefi kökenlerine eğilmektir. Zira Bultmann, temelde eklektik bir yazardır ve çoğu zaman onun savunduğu görüşlerin kökenlerini izlemek oldukça zordur. Bultmann belli başlı yazılarında kendi düşüncesine kaynak teşkil eden filozof ve teologlardan kendisi bahsetmektedir. Ancak Bultmann'ın kendine fikirsel anlamda kaynaklık yapan kişilere dair atıfları çok sınırlı bir çerçevede kalmıştır. Bultmann'ı düşüncesinin kaynaklarına yönelik olarak daha kapsamlı bir inceleme yapmak onun fikirlerini anlamada ve onun hakkındaki tartışmaları değerlendirmede faydalı olacaktır. Bununla beraber biz Bultmann'ın görüşlerinin kökenlerine eğilmeden evvel onun fikirlerindeki belirsizliklere dair sürdürülen tartışmalara ve eleştirilere odaklanabiliriz.

Bultmann'ın Teolojisindeki Belirsizlikler

Bultmann'a yönelik tenkitler genellikle, Bultmann'ın mit tanımı ve kullanımına, teolojisindeki yapısal tutarsızlıklara, Heidegger'le olan fikri ilişkisine ve mitolojik dili değerlendirme tarzına yöneltilmiştir. Şimdi bu eleştiri noktalarını ele almaya çalışacağız.

İlk olarak Bultmann'ın mit anlayışına yönelik eleştirilere göz atmaya çalışalım. Örneğin Hepburn, Bultmann'ın tanımının analogik, sembolik ve tasviri ifadelerin tümünü kapsayacak şekilde geniş tutulduğunu iddia eder. Buna göre, mit bu şekilde tanımlandığında, mitoloji kapsamına girmeyen hiçbir dini ifadenin söz konusu olamayacağını belirtir. Yani onun temel eleştirisi, Bultmann'ın tanımı fazlaca geniş tutmasıdır. John Macquarrie ise mitolojiyi tenkisinde Bultmann'ın çağdaş bilimsel dünya görüşü olarak kabul ettiği şeyin, günümüzün bilim anlayışını yansıtmadığını, kapalı devre evren tasavvurunun modası geçmiş bir bilim olduğunu belirtir.¹ Schubert Ogden ise, Bultmann'da mitin, Bultmann'ın, Tanrı'nın fiilinin doğası olarak düşündüğü şeye zıt düşen bir ifade modu olduğunun altını çizer. Nitekim Bultmann'ın miti, Mesih hadisesi yani Tanrı'nın fiili olmaksızın gerçekleşen varlık yorumu olarak tanımlaması da bunu gösterir.² Ancak Ogden'e göre, yine de Bultmann'ın mit tanımı,

1 John Macquarrie, *An Existentialist Theology: A Comparison of Heidegger and Bultmann*, SCM, London 1955, s. 168

2 Rudolf Bultmann, "New Testament and Mythology", *New Testament and Mythology and Other*

mantıksal bir tutarlılığa sahiptir ve bu tanım onun temel ön kabulleriyle süreklilik içindedir.³ Ancak Ogden, Bultmann'ın yaklaşımındaki en zayıf noktanın, mitolojiden arındırmanın keskinliği ya da radikalliği olmaktan çok kendi metodolojik anlayışını Tanrı kavramına uygulamadaki başarısızlığı olduğunu belirtir.⁴ Ayrıca Ogden, mitolojiden arındırmanın, Hıristiyan mitini yorumlamada en iyi yöntem olduğunu kabul etmekle beraber, Bultmann'ın mitolojik dili felsefi dile tercümesinde çok da mahir olmadığını düşünür. Onun açısından Bultmann'ın miti ve analogiyi birbirinden ayırt etmemesi nedeniyle, Tanrı'ya dair analogik ve sembolik dilin kullanımı konusunda bir belirsizlik vardır. Bultmann, mitsel dile başvurmadan Tanrı'dan analogik olarak bahsetmenin nasıl mümkün olabileceği hususunu asla izah etmemiştir.⁵

Bultmann, mit kavramını yeni bir öz anlama açısından değerlendirir. Bu bağlamda Donald Bloesch ise, mitin amacının insanlara yeni bir öz anlama kazandırmak olmadığını, daha çok tarihte kayıtlı Tanrı'nın fiillerini tasvir etmek olduğunu belirtir. Burada Bloesch mit kavramına, Bultmann'dan farklı olarak teolojik açıdan yaklaşır. Bloesch, mitsel dilin vazgeçilmez olduğunu, zira onun Tanrı'nın fiilinden bahsetmek için tek mümkün araç olduğunu belirtir.⁶

Bultmann'a yönelik bir diğer eleştiri ise, Bultmann'ın Yeni Ahit mitolojisinin modern insan için anlamsız ve antik mitoloji ile modern bilimsel dünya görüşü arasında bir çatışmanın olduğu noktasındaki ifadelerinden kaynaklanır.⁷ Bu eleştirilere göre, Bultmann, rasyonalist dünya görüşünü ve modern dünya görüşünü peşinen doğru kabul eden ve bu şekilde benimseyen bir kişidir. Rene Marle, rasyonalist dünya görüşünün Bultmann'ın mit anlayışına anakronist bir anlam yüklediğini belirtir. Bultmann'ın modern insanın rasyonel dünyası ile mitolojik insanın ilkel dünyası arasında yaptığı radikal ayrım, muhtemelen Levy-Bruhl'den mülhemdir. Ancak Bultmann'ın, Yeni Ahit metinleri için mitolojik sıfatını ilk defa kullanan David Friedrich Strauss'un rasyonalist eleştirisinden temelde farklı bir pozisyonda olduğu ayrıca belirtilmelidir. Zira

Basic Writings, ed. Schubert Ogden, Fortress Press, Philadelphia 1989, s. 21.

3 Roger Johnson, *The Origins of Demythologizing*, Brill, Leiden 1974, s. 8-9.

4 John C. Staten, *Conscience and The Reality of God*, mouton de gruyter, Berlin 1988, s. 17

5 Gary Dorrien, *The Making of American Liberal Theology*, Westminster John Knox, Louisville 1989, s. 290.

6 Donald G. Bloesch, *Holy Scripture: Revelation, Inspiration & Interpretation*, InterVarsity Press, Westmont 1994, s. 237.

7 Rudolf Bultmann, "Jesus Christ and Mythology", *Bultmann*, edit.: Roger Johnson, Collins, London 1987, s. 300.

Bultmann her ne kadar zamanın antropologlarının mitolojiyle ilgili çalışmalarına vakıf olsa da, son tahlilde onun mit anlayışı rasyonalist bir kavrayışın sonucu değil, aksine din fenomenolojisi geleneğindeki mit anlayışıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Onun amacı mitolojiyi gerçekliği ve kutsallığı barındırmayan bir tür yalancı hikaye olarak sunmak değil, aksine mitolojinin varoluşsal bir hermenötüğünü yaparak onun işaret ettiği hakikati aydınlatmaktır. Bultmann kendisinden önceki mitolojiden arındırma çabalarından kendi projesini özenle ayırt eder. Buna göre, öncekiler mitolojiyi gidermeye kendisi ise onu yorumlamaya çalışmaktadır.⁸ Ancak Bultmann'ın kendi mit anlayışına yönelik tenkitlere cevaben mitin anlamını felsefi ve tarihsel açıdan tartışmaktan genellikle kaçındığını söyleyebiliriz. O meseleyi hep İncilin mitsel dilini anlamak için nasıl bir kavramsal çatı geliştirilmelidir noktasına getirir. Karl Jaspers de Bultmann'ın mitolojik dünya görüşü ile modern insanın dünya görüşü arasında yaptığı ayrımı itiraz eder. Zira Jaspers, absürte inanmanın insanın evrensel doğasında bulunduğunu ve modern dünya ile erken Hıristiyanlığın absürte inanma konusunda özdeş olduklarını belirtir. Jaspers'e göre, Bultmann, bilimi mutlaklaştırmak suretiyle onu çarpıtmaktadır.⁹ Bloesch ise, Bultmann'ın aksine, Tanrı'nın doğaya ve insan hayatına müdahalesini ön gören İncil'deki mucize türünden hadiselerin gerçekten gerçekleştiğini düşünür. İncil vahyinde ortaya konan dünya görüşü, bilim-öncesi olmaktan çok bilim-sonrasıdır, hem antiklerin mitolojik dünya görüşüne hem de modern bilimsel dünya görüşüne meydan okumaktadır.¹⁰ Newtoncu bilim anlayışına Bultmann'ın teslimiyeti sadece mit anlayışını değil, kerigma anlayışını da belirsiz hale getirir.¹¹ Dolayısıyla Bloesch, Bultmann'ın modern bilimi kriter olarak İncili modern dünya görüşüne uyarlamakla itham eder. Bultmann'ın modern insan ve antik ya da ilkel insan arasında katı bir ayrım yapması, zamanın antropolojik araştırmalarıyla olan iştigaliyle açıklanabilir. Ancak Bultmann, İncili modern bilimsel dünya görüşüne uydurmaya çalışmamaktadır. Aksine İncilin varlık tasavvurundan hareketle modern bilimsel dünya görüşünü, rasyonel ve nesnelleştirici düşünceyi de eleştirmektedir. Bultmann, sadece modern bilimsel dünya içinde yaşayan insana hitap etmeye çalışmaktadır, modern insanı anlamaya çalışması, onun ait olduğu dünya görüşünü ve o görüşün felsefi kökenlerini benimsediği anlamına

8 Rudolf Bultmann, "New Testament and Mythology", s. 12.

9 Karl Jaspers, "Myth and Religion", *Myth and Christianity*, The Noonday Press, New York 1958, ss. 5-6.

10 Donald Bloesch, *Jesus Christ & Saviour*, InterVarsity Press, Westmont 1997, s. 129.

11 Bloesch, *Holy Scripture*, s. 237.

gelmez. Bultmann, antik insanın mitselliği, modern insanın bilimselliği arasında her ne kadar bir ayrım yapsa da, mitsel düşünceyle bilimsel düşünce arasında ortak bir noktadan bahseder. Her ikisi de nesnelleştiricidir. Dolayısıyla Bultmann'ın mitolojiden arındırması, bir tür nesnelleştirmeden arındırma olduğu için, sadece mitsel dünya görüşünden değil ayrıca bilimin dünya görüşünden de İncili arındırmaktır. Bu yönüyle bakıldığında Bultmann sadece mitolojik dili değil, bilimsel dünya görüşünü de tenkit etmektedir. Ancak Bultmann'ın mitolojiden arındırmasının çift yönlülüğü, hep arka planda kalmıştır ve o sanki sadece tek yönlü bir tür mitoloji eleştirisi gibi anlaşılmıştır.

Bultmann imanı yeni bir öz anlama, varoluşun yeni bir anlayışıyla açıklar. Kendi varoluşumuzdan bahsetmeden Tanrı'nın fiilinden bahsedemeyiz. Tanrı hakkındaki soru insan varoluşunun hakikati hakkındaki sorudur. İmanın öz anlamıyla özdeşleştirilip özdeşleştirilmediği meselesi Bultmann'ın en çok tenkit edilen ve en çok yanlış anlaşılan yönlerinden biridir. Barth'a göre, Bultmann'ın iman öğretisi, Tanrı'nın bilgisini insan bilincinin bir durumuna indirgenmiştir. Bu nedenle o, Bultmann için teolojinin antropolojiden farksız olduğunu düşünür. Barth'a göre İnciller bizim kendimize değil, kendimizin ötesinde İsa Mesih'e bakmamızı istemektedir. Barth açısından öz bilgiyle Tanrı'nın bilgisi arasında açık bir kutupsallık vardır. Barth'a göre Bultmann, Yeni Ahit mesajını önceden kavranmış kavramsal kategoriler dizisine hapseder. Onun açısından Bultmann'ın iman ve öz anlamayı özdeşleştirilmesi bir tür antropolojik deli gömleğidir. Bultmann bütün teolojik ifadeyi insanın içsel hayatı hakkındaki ifadelerine indirger. Barth, Bultmann'ı Kutsal kitabın anlamını Heidegger'in felsefesine indirgediğini ve felsefeyi putlaştırdığını düşünür. Jaspers de Bultmann'ın Heidegger yorumuyla Heidegger'in felsefesinin kendisinin bağdaşmaz olduğu yolundaki eleştirisiyle, Bultmann'ın Heidegger'i ne kadar ve nasıl anladığı hususunda bir istifham yaratmaya çalışır.¹² Heinrich Ott ya da Jaspers gibi yazarlar, Bultmann'ın Heidegger'in Dasein analitiğini bir tür felsefi antropoloji olarak algıladığını iddia ederlerken, temel bir gerçeği gözardı etmektedirler. Bu gerçek, Bultmann'ın projesinin Heidegger felsefesine indirgenemeyecek kadar özgün ve kompleks bir yapıya sahip olduğudur. Bultmann'ın projesi, ne Heidegger ne de başka bir felsefecinin nüfuz alanı içinde üretilmemiştir, dolayısıyla Strauss gibi ilahiyatçılarla kıyaslandığında Bultmann'ın ilahiyatı oldukça şahsiyetlidir. Her şeyden önce Bultmann, Hıristiyanlığa ve Hıristiyan imanına sahip çıkma kaygısıyla hareket eder, ancak bu durum Bultmann'ın

12 Jaspers, *Myth and Religion*, s. 9.

İlgilerinin ilahiyatla sınırlı olmasını gerektirmez. Aksine Bultmann, Gadamer, Löwith, Erich Frank gibi felsefecilerden tutun da, Auerbach gibi edebiyat eleştirmenlerine varıncaya kadar zamanın muhtelif alanlarda çalışan entelektüelleriyle fikirsel ilişkiler içinde olan hümanist bir yazardır. Bultmann, ilahiyat alanıyla sınırlı düşünen bir entelektüel değildir, aksine o, felsefe, edebiyat¹³, mitoloji yorumu ve dinler tarihi¹⁴ alanlarında muazzam bir âlim olduğu gibi bütün bu alanlarda çalışan araştırmacılara yeni ufuklar açmış birisidir. Onun bütün bu alanlar üzerindeki hâkimiyetini görebilmek için sadece “Hermenötik Sorunu” adlı makalesini okumak bile yeterlidir. Dolayısıyla Bultmann’ın projesini Heidegger’in gölgesinde bir alana hapsedmek, Bultmann’ın kendini yetiştirdiği alanların zenginliğini ve onu besleyen kanalların çeşitliliğini inkar etmek gibi basit bir düşünceye yol açabilir. Bu yüzden Bultmann’ın entelektüel kaynaklarının çeşitliliği anlaşılabilir, onun projesinin çok yönlülüğü ve derinliği de kavranamaz.

Bir diğer husus Bultmann’ın vahyin nesneliliğinden vaz geçip vazgeçmediği hususudur. Barth, Bultmann’ın Tanrı Kelimesinin İncilin beşeri dilinde mevcut olduğu görüşünü reddeder, onun yerine Tanrı kelimesinin aşkın oluşunu ve insani sözün onu doğrudan ifade etmede yetersiz kaldığı hususunu vurgular.¹⁵ Barth, Bultmann’ın hermenötüğünün vahiy karşıtı bir pozisyon olarak okunabileceğini, onun ön anlama kavramının Hristiyan vahyin emsalsiz oluşunu zedelediğini belirtir. Barth, Bultmann’ı vahyin nesnel doğasını riske atmakla suçlar. Barth, Bultmann’ın mitolojiden arındırma yoluyla vahyi beşerileştirdiğini düşünür.¹⁶ Barth’a göre, kerigma sadece imana ve itaate çağrı olarak anlaşılabilir, fakat daha çok süreç içindeki eskatolojik konuların nesnel bir durumunu bildirir. Kerigma, nesnel bir düzenin olgusunu bildirir, her ne kadar o salt tarihsel bir olay olmaktan çok eskatolojik ya da aşkın olsa bile. Yeni Ahitle birlikte, dirilen İsa’nın ontolojik gerçekliğine inansak da, İsa’nın yeniden dirilmesi, yine de nesnel düzenin bir olayıdır.¹⁷ Barth’a göre Bultmann, İsa’nın yeniden

13 Bultmann çağdaş edebiyat teorileri alanında ses getirmiştir. Örneğin Frye ya da Palmer gibi edebiyat teorisyenleri Bultmann’ın projesini oldukça ciddiye almışlardır.

14 Bultmann Dinler Tarihi ekolüne mensup bir dinler tarihçisidir aynı zamanda. Gnostizm hakkında Bultmann’ın yazıları uzun süreler boyunca bu alanda çalışan araştırmacılar için ufuk açıcı olmuştur. Üstelik Gnostik din üzerine bugüne kadar yazılmış en önemli kitabın yazarı Hans Jonas’ı Bultmann yetiştirmiştir.

15 Alexander S. Jensen, *John’s Gospel as Witness*, Ashgate, 2004, s. 20.

16 Francis J. Moloney, “The Word in the World”, *Pacifica*, October, 2010, sayı: 23, s. 346.

17 Peter Carnley, *The Structure of Resurrection*, Clarendon Press, Oxford 1987, s. 112.

dirilmesinin soteriyolojik yönünü öylesine ciddiye almaktadır ki, İsa'nın yeniden dirilmesi soteriyoloji içinde erimektedir.¹⁸

Bultmann'a yönelik Barth'ın bu eleştirilerine paralel olarak Helmut Thielicke, Bultmann için vahyin nesnel bir gerçeklik değil, insanın öznel bilincindeki bir değişim olduğunu belirtir. Bloesch için Bultmann imanını psikolojiye indirger, zira Tanrı'nın değil kendinin ya da benliğin bilgisi olan bir iman anlayışı üretir.¹⁹ David Bentley Hart ise Bultmann'ın düşüncesinin temsil ettiği en büyük tehlikenin, İncilin mesajını gnostikleştirerek, İncili bir ruh fablına indirgemekten ibaret olduğunu belirtir. Burada İncilin gerçek anlamı, benliğin dokunulamaz derinliklerinde aranır.²⁰ Bütün bu eleştirilerde işaret edildiği gibi Bultmann, öznellik ve nesnellik arasında bir karşıtlık kurmakta ve özneliği nesneliliğin üzerinde yüceltmekte midir? Bultmann'ın, " en öznel yorum en nesnel yorumdur" tarzındaki ifadelerine bakacak olursak, bu eleştiri haklı bir eleştiri gibi görünmektedir. Oysa kanaatimize göre, Bultmann, bu sözle özneliği yüceltmeye çalışmaz, daha çok öznellik ve nesnellik arasında bir süreklilik ilişkisi kurmaya çalışır. Bultmann için vahiy hadisesi ne salt öznel ne de salt nesnel bir olaydır, Bultmann sadece vahiy nesneleştirmeye çalışan ve bu anlamda vahyin bir hadise olarak gerçekleştiği yönünü görmezlikten gelen anlayışı eleştirmeye çalışmaktadır.

Vahyin özneliği ya da nesneliliği ile ilgili tartışma Bultmann'ın tarih anlayışına yönelik tartışmalarla beraber düşünülmelidir. Heinrich Ott, Bultmann'ın tarih hakkında geliştirdiği görüşlerini mantıksal sonuçlarına götürme konusunda başarısız olduğunu düşünür. Örneğin ona göre Bultmann tarihin çifte anlayışından, yani Historie ve Geschichte'den bahsettiğinde, ve tarih ile imanı bütünleştirmeyi başaramayarak yorumlardan bağımsız salt olgulara inandığı için pozitivist bir gerçeklik anlayışına sahipti.²¹ Tarihin çifte anlayışını tartıştığına varoluşsallık ve nesnellik arasında bir dikotomi oluşturur. Mesih ya kozmolojik ve nesnel olarak ya da varoluşsal ve soteriyolojik biçimde yorumlanır. Öz anlama tartışmasında Ott, sahici olan ve sahici olmayan kategorileri açısından ifade edilen bir düalizmi bulur. Öz anlama nesnel değil, varoluşsaldır ve bu bakımdan sahicidir.²² Bultmann ve Heidegger arasında şöyle bir problem

18 Carnley, *The Structure of Resurrection*, ss. 114-115.

19 Benjamin Myers, "Faith As Self-Understanding", *International Journal of Systematic Theology*, January, 2008, cilt: 10, sayı: 1 ss. 22-23.

20 David B. Hart, *The Beauty of the Infinite*, Eerdmans Pub. Michigan 2004, s. 22.

21 Laurence W. Wood, *God and History*, Emeth Press, Lexington 2005, s. 212.

22 Johnson, *The Origins of Demythologizing*, ss. 20-21.

vardır. Heidegger varoluşçu analizi varlığa ilişkin daha kapsamlı bir soruya tabi kılarken, Bultmann varoluşçu analitiği izole edilmiş biçimde ele almıştır. Ancak Heidegger'in daha sonraki felsefi çalışmalarının, Bultmann teolojisi için fazla bir önem taşımadığı hususunda Ott, Gadamer gibi düşünür. Ott'a göre, Bultmann Heidegger'in kavramsallığı, dar antropolojik sınırlar içinde kullanmıştır. İnsanı sadece insanın tarihselliği açısından değerlendirmiştir.²³ Bultmann, sahici olan ve sahici olmayanı, Luther'in İncil-hukuk düalizmiyle ilişkilendirdi. Ott, Bultmann'ın teolojisindeki öznelci yönlerin bireyselci eğilimine işaret eder. Ancak Ott, Bultmann'ın bireyciliğini Bultmann'ın temel ontolojik kavramlarıyla ilişki içinde değerlendirir. Ona göre, Bultmann'ın bireyciliği, onun düşüncesinin bütününe nüfuz eden bir atmosferdir.²⁴ Ott, Bultmann'ın temel kavramsallığı ile onun antropolojisinin bireyci yönü arasında bir bağlantı kurar. Bultmann'ın nesnel tarih araştırması ile tarihin varoluşsal anlamı arasında ayırım yapması, onun pozitivist tarih anlayışına onay verdiği şekliyle yorumlanabilir mi? Kanaatimize göre Bultmann, nesnel tarih araştırması ile varoluşsal anlama, ya da tarihin İsa'sıyla imanın Mesahi arasında bir köprü kurmaya ve her ikisini ayrılmaz kılmaya çalıştığından, pozitivist tarih tasavvurunun ötesine geçmek ister. Ancak Bultmann ikisi arasındaki sürekliliği gösterme konusunda yeterince etkili ve ikna edici olamamıştır. Bu husus, Bultmann'ın projesinin en kolay yaralanabilir ve hücumu açık yönüdür.

Burada başka bir soru gündeme gelir. Acaba Bultmann'a yönelik olarak iman psikolojileştirdiği ya da antropolojiye indirgediği yolundaki eleştiri haklı bir eleştiri midir? Bultmann'ın öz anlama kavramının antropolojik ya da psikolojik olduğu biçimindeki eleştiri, Bultmann için öz anlama kavramının Tanrı'nın Mesih İsa'daki gerçekliğinin eşsizliğini ortaya koyma çabası olduğu hususunu göz ardı eder. Bultmann için öz anlama Schleiermacher'in duygu dediği şey değildir. O psikolojik bir şey değildir, daha çok öz anlama içinde kişinin varlığının tesis edildiği iman edimidir. Öz anlamadaki bir değişim, sadece psikolojik süreçte gerçekleşmez, daha çok kişinin bütün varoluşundaki bir değişimdir. Bu var olan benliğin temel yapısındaki bir değişimdir. İmanda ben yeniden tesis edilirim, yeni bir öz anlamayı alırım. İmanın öz anlaması, yeni bir varolma tarzından başka bir şey değildir. Bultmann'a göre Tanrı'ya iman, insanın sahip olabileceği türden bir şey değildir, zira Tanrı asla bizim kavrayabileceğimiz türden bir nesne değildir, İman bir Erlebnis türü olarak anlaşılabilir,

23 Johnson, *The Origins of Demythologizing*, ss. 23-24.

24 *Aynı eser*, s. 25.

yani salt psikolojik bir tecrübe değildir.

Macquarrie ise, bir taraftan Bultmann'ın Yeni Ahit öğretilerini insan varoluşu hakkındaki ifadelerle tercümesini savunmasıyla, diğer taraftan Tanrı'nın Mesih İsa'daki kesin fiilinden yani kerigmadan bahsetmede ısrar etmesi arasında bir çelişkinin var olduğunu düşünür.²⁵ Oysa Bultmann'ın hermenötik projesini bütününde göz önüne aldığımızda, burada bir belirsizlik olmadığını söyleyebiliriz. Zira Bultmann kerigmanın bugün yeniden ilanı adına varoluşçu yorum ve mitolojiden arındırmayı geliştirmiştir. Mitolojiden arındırma ve kerigmanın yeniden anlaşılması bağlamında Bultmann'la ilgili olarak en fazla tenkit alan ve tartışılan kısım, onun mitolojik dili değerlendirme biçimidir. Başka bir deyişle Bultmann'ın mitolojiden arındırma projesinin hermenötik anlam ve değeri bunun üzerindeki tartışma en önemli tartışmadır. Bu bağlamda Ricoeur'ü diğer Bultmann yorumcularından ve eleştirmenlerinden ayırt eden husus, Ricoeur'nün meselenin hermenötik tabiatının farkında olması ve Bultmann'ı bu yönüyle inceleme konusu yapmasıdır. Bultmann'ın projesiyle ilgili en yapıcı eleştirileri yapan kişi Ricoeur'dür. Bultmann'la ilgili yaptığımız yüksek lisans çalışmasında Ricoeur'nün mitolojiden arındırmayla ilgili felsefi eleştirilerinden ve tespitlerinden bahsetmiştik. Bu çalışmamızda ise önceki çalışmamızdan farklı olarak Ricoeur'nün mitolojiden arındırma projesine yaptığı katkıdan bahsetmeye çalışacağız.

Ricoeur'ün mitolojiden arındırmayla ilgili yaklaşımı iki boyutludur. Bir boyutuyla onu eleştirirken, diğer boyutuyla onu rehabilite eder. Ricoeur, İncil'in anlatsal ya da mitolojik biçimini terk etmeyi reddetmektedir. Ricoeur Bultmann gibi dini dili olağan nesnelleştirici dille karşıtlık içine yerleştirir. Ricoeur'e göre dini dil poetik dilin bir türü kılan, onun yeni bir hayat tarzı yaratma kapasitesi, gözlerimizi yeni bir gerçeklik biçimine açma kapasitesidir. Burada Ricoeur, poetik dile vahyedici bir işlev yükler.²⁶ Ricoeur'a göre bazı teologlar Hegel'in hatasını tekrarlar, yani dini bir sembolizmi kavramsal bir sisteme indirgerler. Nietzsche'nin tabiriyle sembolik dili kavramların içinde mummyalarlar. Aydınlanmacı teologlar, dini söylemi kavramsallaştırmada sözde bir rasyonalite arayışı içindedirler. Ricoeur'a göre, Bultmann, İncilleri, kerigmanın gerçek anlamını gizleyen nesnelleştirici dilin mitolojik anlatıların biçimleri olarak kabul eder. Onun önerdiği çözüm, İncilin gerçek anlamını yeniden elde etmek

25 Johnson, *The Origins of Demythologing*, s. 17.

26 Kevin J. Vanhoozer, *Biblical Narrative in the Philosophy of Ricoeur*, Cambridge University Press, New York 1990, s. 120.

için gerekli olan mitolojiden arındırmadır. Sadece Tanrı adına her şeyden vazgeçmemiz için bize meydan okuyan bir vaaz için bir fırsat olan Mesih önem arz eder. Kerigmanın hiçbir içeriği yoktur, o sadece Hıristiyan'ın cevap ediminde anlam kazanan bir taleptir. Bultmann'a göre anlatısal biçim yani mitolojik ifade, kerigmanın talebinin varoluşsal tahsisi önünde bir engeldir. Dolayısıyla demitolojizasyonu, denarrativizasyon olarak da anlayabiliriz.²⁷

Ricoeur kerigmanın anlatısal biçimini terk etme konusunda Bultmann'dan farklı düşünse de İncil'in varoluşsal açıdan yorumlanması hususunu tasvip eder. Bununla birlikte Ricoeur, İncilin gerçek anlamının eleştirel yaklaşımla ortaya çıkartılabileceğini düşünmektedir. O genelde dinin İncillerin yüzeydeki anlatımlarına şüpheyle yaklaşan Nietzsche, Freud ve Marksı özellikle esas alır. Ricoeur'a göre din, her zaman imanla aşılması gereken, ceza korkusu ve koruma arzusu ile temellenen hayatın ilkel bir yapısıdır. Burada *postreligious* bir imandan bahseder. Ateizm ceza ve koruma tanrısına başarılı biçimde saldırdığı için, bu projeye katkı sağlamaktadır. Ricoeur'un itiraz ettiği şey, etik bir dünya vizyonunu destekleme noktasında dini kullanmaktır. Ricoeur'un şüphe üstatlarında alkışladığı şey, ikonoklazmdır. Onun en meşhur sözlerinden biri "Putlar parçalanmalı ki, semboller konuşabilsin" dir.²⁸ Tanrı'nın mutlak otoriteden çok mutlak sevgi olması, klasik teizmin ateist eleştirisinin dini anlamıdır. Burada felsefe oldukça dine yaklaşır. Ancak ateizm dinin dışarıdan bir eleştirisi iken, mitolojiden arındırma dinin içeriden bir eleştirisini ifade eder. Ricoeur için mitolojiden arındırma Yeni Ahit kerigmasını doğru olarak yorumlamak için zorunlu bir araçtır. Bu bağlamda Ricoeur, mitolojiden arındırmada mitolojinin aşkın referansının buharlaştığını ön gören Jaspers'in eleştirisine iştirak etmez.²⁹ Ricoeur mitolojiden arındırmayı, metaforu yorumlama sütrecine benzetir. O da Bultmann gibi mitolojinin literal anlamda ele alındığında absürt bir nitelik taşıyacağını düşünür. Bu yüzden absürt literal anlam, metaforun yeniden tasvir edici gücünü özgürleştirmek üzere yıkılmalıdır. Dolayısıyla Ricoeur için mitolojiden arındırma her şeyden önce İncilin anlamını literal anlamdan arındırma sürecidir.

Ricoeur, gerçek skandalı açığa çıkarmak üzere yanlış skandalı parçalama noktasında Bultmann'la hemfikirdir. O da Bultmann gibi³⁰ mitolojiden arındır-

27 Vanhoozer, *Biblical Narrative*, s. 130.

28 Vanhoozer, *Biblical Narrative*, s. 131.

29 Jaspers, *Myth and Religion*, s. 14.

30 Bununla ilgili olarak bkz. Bultmann, *The Gospel of John*, Basic Blackwell, Oxford 1971, ss. 254-

manın Yeni Ahit'te başladığını ve Yeni Ahit'in kendisinin mitolojiden arındırılmayı talep ettiğini düşünür. Örneğin Yuhanna İncili krallığın burada olduğunu söylemekle, gelecek krallık nosyonunu mitolojiden arındırır. Zira Yuhanna, krallığı aşkınlıkla ilgili mevcut tecrübemiz açısından ele alır. Ancak Ricoeur'e göre Bultmann, iman diliyle düşünmeyi başaramaz.³¹ Ricoeur'e göre Bultmann, mitle ilgili literal boyutun yanında bir de sembolik boyutun olduğunu kavrayamaz. Bu yüzden, mitolojiden arındırma mitle beraber sembolik anlatıyı da söküp atmaktadır. Ricoeur, mitolojiden arındırmadan sonra anlatsal boyutun üzerine düşünmeye devam etmek gerektiğini ifade eder. Dolayısıyla Bultmann'ın mitolojiden arındırması, literal söylemle beraber, sembolik söylemi de arındırmaya çalışmaktadır.

Ricoeur'a göre Hıristiyan tanıklık anlatıda ifade edilir, anlatsal ifade ya da mitoloji Bultmann'ın zannettiği gibi, sadece kerigmayı süslemeye yarayan bir şey değil, fakat Hıristiyan vaazının temel yönüdür. Anlatının katkı sağladığı husus, Eski Ahit'in kurucu hadiseleri ve Yeni Ahit Kilisesi üzerindeki vurgusudur. Bultmann'ın mitolojiden arındırması, bu edebi biçimin özel teolojik katkısını görmezlikten gelmeye sevk eder. Bultmann personel bir karşılaşmayı ön plana aldığından Tanrı'nın fiilinin anlamı üzerine yeterince düşünemez. Oysa kerigma sadece bir hadise değil, aynı zamanda bir anlamdır. Ricoeur Bultmann'la beraber, anlatsal anlamın nesnelleştirici olmayan biçimde yorumlar, anlatılar düzeyinde bir anlam artığını taşıyan poetik bir işleve sahip olduğunu düşünür.³² Mitolojiyle kerigmayı yani içerik ve biçimi birbirinden ayırt eden Bultmann'a karşı Ricoeur, anlatıda söylem, biçim ve içeriğin birbirinden ayırlamaz oluşunu vurgular. Yorumun nüfuz alanı, varoluşsal karar değil, fakat anlamdır Bultmann için her şey olan varoluşsal tahsis ve varoluşsal karar anı, yorum sürecindeki son adımdır. Ona göre Bultmann'ın yorum teorisi çok hızlı hareket eder ve anlam momentinin üzerinden zıplamaya çalışır. Anlama mistik bir hadise değil, yorumsal çalışmanın bir sonucudur. Dolayısıyla metni anlama sadece şahsi bir kararla ilgili değil, onun anlam dünyamızın farklı bir varlık imkânını ifşa etmesiyle alakalıdır. Anlatıyı yorumlayarak, biz metnin işaret ettiği imkâna ulaşırız.³³ Ricoeur'un eleştirileri, Bultmann'ın düşüncesine bir reddiye değil, onu destekleyici bir role sahiptir. Başka bir deyişle Ricoeur,

258.

31 Vanhoozer, *Biblical Narrative*, s. 132.32 Paul Ricoeur, *Interpretation Theory*, Texas Christian University Press, Fort Worth 1976.33 Vanhoozer, *Biblical Narrative*, s. 133-134.

Bultmann'ın projesini rehabilite etmeye çalışır. Ancak Ricoeur, sadece mitolojiden arındırılmış şahsi bir kararla değil, aynı zamanda o kararın içinde anlama büründüğü mitolojiyle bir aidiyet kurmak ister.

Bultmann ve Fikir Babaları

Bultmann kendi düşüncesi üzerinde dört farklı etkiden bahseder. Bunlar liberal teoloji, Heidegger felsefesi, diyalektik teoloji ve Dinler Tarihi Okuludur.³⁴ Bultmann temelde Yeni-Kantçı epistemolojiyle 19. yy. Luteranizmini kaynaştırmaya çalıştığını söyleyebiliriz. İmanla aklanma-amelle aklanma, endikatif (olgular âlemi) -emperatif (irade alanı), nesnelleşme-karşılaşma arasındaki kutsallıklar, bu kaynaşmanın bir ürünüdür. Son tahlilde Heidegger felsefesi, bu kaynaşmayı sağlayan bir katalizör görevi görmüştür. Bultmann'ın Dinler Tarihi Okuluna olan borçluluğu ise özellikle kerigma-mit konusundaki yorumlarında açığa çıkar. Bultmann'ın temel ilgisi, İsa'nın tarihselliği sorunudur. Dinler Tarihi Okulunun etkisi altında özellikle İncil'in dünyasıyla modern insanın dünyası arasındaki uzaklık ya da yabancılaşma hususuna dikkat çeker. Dinler Tarihi Okulu bu mesafeyi sorunsallaştıran ve onu çözmeye çalışan ilk hermenötik çabaydı. Ayrıca Bultmann Yeni Ahit'in dünyasının tamamen mitolojik olduğu yolundaki görüşünü de Dinler Tarihi Okulundan miras alır.³⁵

İlk olarak Bultmann ile onun üzerinde büyük bir etkiye sahip olan liberal teolojinin temsilcilerinden Ritschl arasında kurulabilecek bir benzerliğe işaret ederek başlayalım. Örneğin Ritschl, filozof Lotze'nin etkisi altında 19. yy. bilimsel naturalizminde ortaya konan impersonel doğa tasarımının tam karşısına ahlaki bir varlık olarak insanın eşsizliğinin dini önemini vurguladığı gibi, Bultmann da Heidegger'in etkisi altında, hem Kartezyen düşüncede hem de bilimsel toplumda insanın insanlığından arındırılmış olmasının (dehümanizasyonunun) tam karşısında insan varoluşunun dini önemini vurgular. Bultmann ve Ritschl arasındaki bir benzerlik noktası da, her ikisinin de Hıristiyanlığı sekülerleştirme suçlamasına muhatap olmalarıdır. Bu suçlamayı yapanlara göre, Ritschl teolojik ifadelerin değer ifadeleri olduğunu söylerken Bultmann, teolojik ifadeyi varoluşsal ifadeye çevirir, Bultmann da Ritschl da Tanrı kavramını psikolojize etmekle eleştirilse de, Bultmann Tanrı'nın imandan ayrı olarak anlaşılabilir olmasının, onun imandan ayrı olarak var olmadığı anlamına gel-

34 Rudolf Bultmann, *Existence and Faith*, Collins, London 1973, ss. 335-341.

35 Anthony C. Thiselton, *Two Horizons*, William B Eerdmans Pub., Michigan 1980, ss. 212-218.

mediğini belirtir.³⁶ Bultmann insanlarla olan ilişkimizle Tanrı'yla olan ilişkimiz arasında analogik bir bağlantı kurar. Bultmann'a yöneltilen en önemli eleştirilerden biri, Tanrı'nın insanla olan varoluşsal karşılaşmayla özdeş kılındığı ve Tanrı'nın bu hadise için bir başlık olduğudur. Bultmann için önemli olan nesnel geçmiş tarih değil, fakat mevcut olan tarihtir (Geschichte). Mesih nesnelers arasındaki bir nesne olarak görülmemelidir, bunun yerine Mesih, inanan kişinin hayatındaki mevcut bir hadiseye iman açısından anlaşılmalıdır. Mesih'in çarmıhına inanmak, nesnel bir hadiseyle ilgili bir konu değil, Mesih'in çarmıhını kendine ait kılmak, onunla beraber çarmıha gerilmektir. Bu vurgu, varoluşçuluktan çok Bultmann'ın Herrmann'dan miras aldığı liberalizmle ilişkilidir. Önemli olan inanana verilen kerigma ve inanan kişinin hayatındaki *Ereignise* götüren mitolojiden arındırma. Bultmann'ın iman-amel nesnel tarih-varoluşsal tarih ayrımı Yeni Kantçı epistemoloji ile Lutherci anlayışın kaynaştığı noktada görülür.³⁷

Bultmann'ın liberal teoloji geleneği içinde bir diğer hocası olan Adolf von Harnack'ın teolojisiyle olan ilişkisine göz atabiliriz. Bultmann Harnack'ın İncillerde kalıcı olan gerçeklikle tarihle koşullu olduğu için kalıcı olmayan unsurları birbirinden ayırt etmesini takdir eder. Bultmann ve Harnack, dinin iktidardan ve geçici olanın hizmetinde olmaktan bir kaçış biçimi olduğu konusunda hem fikir olsalar da, Bultmann Harnack'ın Yeni Ahit'in mesajının modern insanlık için tuhaf, anlaşılabilir ve yabancı oluşu sorununu fark edememe hatasına düştüğünü belirtir. Aslında Bultmann'ı liberal teolojiden ayırt eden en önemli yönü, onun eskatolojik mitolojiyi ön plana çıkarmasıdır. Başka bir deyişle Bultmann, eskatolojik mitolojinin modern insanlık için anlaşılabilirliğini, tuhaflığını temel olarak alırken, Harnack, eskatolojik mitolojinin tuhaflığı gerçeğini ihmal eder.³⁸ Ancak Harnack ve Bultmann, daima bir yorum sorunu bulunduğu ve hakikatin mektupta değil Ruhta olduğu konularında hemfikirdiler. Ayrıca Harnack gibi liberal teologlar, dogmayı iman fiilinden ayırt etmeye önem verdikleri kadar miti Yeni Ahit'ten tamamen elimine etmeye çalışmışlardır. Harnack'a göre, dogma tarihi, Hıristiyanlığın Helenleşmesinin bir sonucuydu ve tıpkı mitsel unsurlar gibi Hıristiyanlığın gerçek özünün anlaşılmasını engelle-

36 James Richmond, *Faith and Philosophy*, Hodder and Stoughton, London 1966, ss. 169-171.

37 Christopher Devanny, *History and Hermeneutics: The Philosophy of R.G. Collingwood and Its Theological Applications*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Durham University, 1997, s. 170.

38 Joseph Anthony Mazzeo, *Varieties of Interpretation*, University of Notre Dame Press, London 1978, ss. 138-139.

yen öğelerdi.³⁹

Bazı yazarlar Bultmann'ın gençlik dönemindeki görüşlerinin önemini çokça vurgulamaktadır. Roger Johnson'ın temel tezi, Bultmann'ın Heidegger'den çok Marburg Yeni-Kantçı felsefesinin ve teolojisinin etkisi altında olduğudur. Marburg'un Yeni-Kantçı düalizmi, bilim, ahlak ve estetikle ilgili anlayışını geliştirdi. Bultmann, dinler tarihi okulundan Herrmann'ın Yeni-Kantçı formülasyonu, Weiss'in Yeni-Ahit'in eskatolojik anlayışıyla tamamladı. Bultmann, 1921-1925 yılları arasında Luteran Yeni Kantçı Tanrı anlayışını, Barth ve Gogarten'in diyalektik teolojisi ve Heidegger'in varoluşsal fenomenolojisiyle sentezledi.⁴⁰

Bultmann temel felsefi kavramsallığını kendisine borçlu olduğu Marburg Yeni Kantçı epistemolojisi ile Luteran teoloji ve özellikle onun antropolojik içeriği⁴¹ arasında bir senteze ulaşmaya çalışır. Bultmann, Marburg Yeni Kantçılığından varoluşsal gerçeklik-nesnelleştirilmiş gerçeklik anlayışını devralmıştır ancak onun Yeni Kantçılığın diğer biçimleriyle hiçbir yakınlığı yoktur. Bultmann'ın Luteranizmle olan ilgisi ise, kavramsallık düzeyinden çok yönelimsellik düzeyindedir. Bultmann, Luther'i Luteran gelenek ışığında yorumlar, Bultmann'ın bildiği Luther, geç 19. yy.ın Luteranizmi aracılığıyla Bultmann'a erişir.⁴² Bultmann'ın Luteranizmle olan ilişkisi, sadece antropoloji ile sınırlıdır, Bultmann, örneğin Kilise, sakrament ya da kristoloji gibi kavramları Lutherci anlamda kullanmaz. Bultmann'ın Luterciliği Yeni Kantçı felsefenin ön kabullerine bağlıdır. Bultmann'ın kendisi aracılığıyla Luteran antropolojiyi geliştirdiği temel kategori, varoluşsal nesnelleştirilmedir. Bultmann'ın Heidegger'den aldığı hususlar, onun Luteranizmle olan ilgisinden bağımsız düşünülemez.⁴³

Bultmann, Hıristiyanlığı ahlak dinine indirgemeye çalışan liberal teolojiden farklı olarak Hıristiyanlığın vahiy dini olduğunu belirtir. Bultmann Tanrı kavramının psikolojileştirilmesine karşı Heidegger'in hermenötiğinden yardım alır. Heidegger, Bultmann'ın "eğer Tanrı bir nesne değilse, Tanrı hakkında anlamlı konuşmak mümkün müdür?" sorusunu cevaplandırmasında yardım etti.⁴⁴ Ancak Bultmann'ın teolojisi, Heidegger'in felsefesinin basit bir iz düşümü olarak anlaşılmalıdır. Zira Bultmann, bazı noktalarda açıkça Heidegger'den

39 Mazzeo, *Varieties of Interpretation*, s. 140.

40 William Denison, *The Young Bultmann*, Peter Lang Pub., New York 2008, s. 2.

41 Bultmann, Luther'den özellikle onun iman ve amel arasında yaptığı radikal ayrımı miras alır.

42 Johnson, *The Origins of Demythologizing*, s. 33.

43 Johnson, *The Origins of Demythologizing*, ss. 34-35.

44 Denison, *The Young Bultmann*, s. 3.

ayrılır. Örneğin Bultmann Heidegger'den farklı olarak, insanın günahkârlıktan sıyrılıp sahici varoluşa erişebilmesinin vicdanın çağrısı ile değil, Tanrı'nın inayetiyle gerçekleşeceğini belirtir. Sadece Tanrı insanın günahkâr geçmişinde kaybettiği imkânları insana bahşeder. Tanrı'nın insana yönelik kurtarıcı fiili, eskatolojik bir hadisedir, bu eskatolojik hadise, insanın eski, günahkâr varoluşunun sonuna işaret ederken, yeni, sahici bir varoluş imkânını ona bahşeder.⁴⁵ Bultmann'ın Heideggerci Dasein analizi Tanrı kavramına uyguladığı zannedilmemelidir. Zira onun teolojisi, Heideggerci anlayışın iz düşümlerini taşıdığı kadar Yeni-Kantçı felsefenin ve Dinler Tarihi Okulunun da etkilerini hissettirir. Heidegger'in rolü, Bultmanncı teolojinin kendini felsefi düzeyde ifadesi için uygun bir kavramsallık sunmaktan ibarettir. Dasein analiz, ben hakkında nesnelleştirici düşünceden sakınarak öz anlama yoluyla yeni bir konuşma biçimi sunmaya çalışır.⁴⁶ Ayrıca Ricoeur, Bultmann'ın mitolojiden arındırma için gerekli kavramları Heidegger'in felsefesinden aldığına inansa da, Bultmann'ın benlik, ilan ve kutsal metinler arasındaki ilişkiyle ilgili tasvirinin Heidegger'den çok Pavlus'a dayandığını belirtir. Hatta Ricoeur, Bultmann'ın Heideggerci otantisite kavramının Luteran bir eleştirisini yaptığını iddia eder.⁴⁷ Ricoeur'ün bu görüşlerinin oldukça haklı tespitler olduğunu ve Bultmann'ın seküler düşünceden çok Hıristiyan anlayışın etkisi altında olduğunu düşünmekteyiz. Bultmann'ın düşüncesinin Heidegger'den farklı olan yönü, onun Hıristiyan teolojik perspektife olan bağlılığıdır.⁴⁸ Bultmannın yabancı felsefi nosyonlara teslimiyetinden dolayı, tutarlılık gereği kutsal kitabın kurtarıcı hadiselerini reddetmesi gerektiğini iddia eden Clark Pinnock'a karşı Labron da, Bultmann'ın İncili yabancı bir felsefeye uydurmaktan çok onun görüşlerinin Yuhanna 1:14'e ve imanla aklanma prensibinden mülhem olduğunu belirtir. Buna göre onun felsefi paradigması Heideggere dayanmaktan çok John 1.14'e ve imanla aklanmaya dayanır.⁴⁹

Barth'la Bultmann'ın düşünsel münasebeti, oldukça gerilimli olmakla birlikte, bu durum Bultmann'ın ondan istifade ettiği hususları görmemize engel teşkil etmez. Bultmann, Barth'dan Hıristiyan olmanın belli bir ontoloji ile tanımlanmaktan çok öznenin içinde var olduğu esatolojik ilişki tarafından belir-

45 Richmond, *Faith and Philosophy*, s. 161.

46 Anthony C. Thiselton, *Two Horizons*, s. 232.

47 Courtney S. Wilder, *Existentialism and Exegesis*, Illinois, Chicago 2008, s. 72.

48 Wilder, *Existentialism and Exegesis*, s. 75.

49 Tim Labron, *Bultmann Unlocked*, T&T Clark, New York 2011, s. 11.

lendiği görüşünü alır. Bultmann, Barth'ın Yeni Ahitle ilgili anlayışın Yeni Ahit okumalarından çıkmasından dolayı, Hıristiyan varoluşunun her zaman Yeniden Dirilme açısından tasvir edildiği noktasındaki görüşünü paylaşır. Yeniden dirilme, Tanrı'yla beraber insanların yeni bir hayatına işaret eder.⁵⁰ Bultmann diyalektik teolojinin Tanrı anlayışını benimser. Yani o da Tanrı'nın ötekiliğini vurgular. İnsanın mahluk olma duygusu, onun dünyayı nesneleştirememesinin farkındalığında ortaya çıkar.⁵¹ Ayrıca bütün teolojinin ön kabulünün Hıristiyan imanı ve onun kaynağının da Tanrı'nın Kelimesi yani Mesih olması gerektiği hususunda Barth ve Bultmann hemfikirdir. Diyalektik teolojide "bütünüyle başka" olarak kabul gören Tanrı'nın sözünün felsefi bir hermenötiğe tabi tutulması gerekliliği ciddi bir gerilim alanı yaratmıştır. Bultmann ontik olanla ontolojik arasında bir ayırım yapar, buna göre, felsefenin gerçek teması, varoluş değil, varoluşsallıktır, olgusal olan değil olgusallıktır. Felsefe daha çok ontoloji düzeyinde kalır. Her teoloji, kavramlarının açıklaması için, belli bir felsefi gelenekçe belirlenen insan hakkındaki bir ön anlamaya bağlıdır. Ayrıca Bultmann Heideggerci Dasein analiz ile diyalektik teolojinin bakış açısını uzlaştırmaya çalışır. Bultmann içinde insanın bir şeyi değil kendi imkânı olarak kendini seçtiği kararların öneminden bahseder. İnsan varlığının tarihsel doğası, Bultmann'a göre, kendi varlığını "olma potansiyeli" olarak anlamasıyla ilişkilidir.⁵² Kendi varoluşumuzdan bahsedemediğimizden Tanrı hakkında konuşamayız. Tanrı hakkında konuşamadığımızdan kendi varoluşumuzdan bahsedemeyiz. Biz varoluş hakkında konuşamayız ancak onun içinden konuşuruz.⁵³ Tanrı hakkında konuşmada aslında Tanrı hakkında değil de insan hakkında konuşuluyorsa, vahiy temeli üzerinde Tanrı'dan bahsetme olarak teoloji mümkün hale gelir.

Roger Johnson'a göre, Bultmann'ın mit kavramı da, tarihsel ve mantıksal açıdan birbirinden bağımsız üç unsurdan ibaret olan eklektik bir inşadır. Bu unsurlar, Dinler Tarihi Okulunun mit anlayışı, aydınlanmacı mit anlayışı ve varoluşçu mit anlayışıdır. Dinler tarihi okuluna göre, mit, İran'da doğan Helenistik dünyada hâkim olan özel soteriyolojik, kültik bir anlatı olarak anlaşılır. Özellikle mit, Semavi Kurtarıcı ve Primal insanın Hıristiyan öncesi hikâyesini ifade etmek için kullanılır. Buna göre mit, işlevinin ritüeller ve önemli beşeri

50 Christopher Asprey, *Eschatological Presence in Karl Barth's Göttingen Theology*, Oxford University Press, New York 2010, ss. 29-30.

51 Morris Ashcraft, *Rudolf Bultmann*, Word Books, Texas 1977, s. 3.1

52 Thiselton, *Two Horizons*, ss. 228-229.

53 Thiselton, *Two Horizons*, s. 230.

etkinlikler için örnek teşkil eden modelleri izhar etmek olduğu profan zamanın dışında kurulan kutsal hikâyelerdir. Mit, bu dünyayı, öteki dünya açısından ele alır.⁵⁴ İnsanlarla etkileşim içinde olan tanrıların hikâyesi, insan özlemlerine ve umutlarına dair bir şeyler ifşa eder, fakat gerçekliğin kesin bir tasvirini sunmaz.

Aydınlanmacı mit anlayışının Biblikal araştırmalarda kendine yer bulduğu dönem 18. yy.'ın sonlarıydı. Bu dönemde aydınlanmacı araştırmacılar İsa'nın ve havarilerinin miti, kendi öğretilerini mevcut duruma tatbikinde bir araç olarak kullandıklarını ileri sürdüler. Burada ön plana çıkan fikir, mitolojik biçimleri Yeni Ahit'ten gidermekti ve bu anlamda bir mitolojiden arındırma, Hıristiyan kurucuların temel düşüncelerine bir geri dönüşü ifade etmekteydi. Mitolojinin yorumlanmasını değil, giderilmesini ön plana alan bu anlayışın üzerinde Aydınlanmacı konsepsiyonun büyük bir etkisi vardır. Aydınlanmacı anlayışa göre, mit, ilkel bir dönemin rasyonel-öncesi düşünmenin özel bir türüdür ve bilim öncesi bir dünya görüşünü yansıtır. Biblikal yorum geleneği içinde bu aydınlanmacı mit anlayışını en üst düzeyde temsil eden isim David F. Strauss'tur. Aslında Bultmann'dan önce Yeni Ahit'in mitolojik olduğunu söyleyen ilk teolog Strauss'tu. Düşünceleri sebebiyle Nietzsche'nin istihzalarına muhatap kalan Strauss, miti, Aydınlanmacı rasyonalizm ve Alman İdealizminin etkisiyle, negatif açıdan değerlendirir. Mit, bir fikrin somut ifadesi, kendisi aracılığıyla fikrin kavrandığı bir biçimdi. İnciller özelinde düşündüğümüzde, mit, ilk Hıristiyanların Mesih fikrinin bir ifadesiydi. Onun kurduğu denklem şöyleydi. Mucize=Doğal ya da tarihsel olmayan olay ya da hikâye=Mit=Fikir.⁵⁵ Ancak belirtmeliyiz ki, Bultmann, Strauss'un da dâhil olduğu aydınlanmacı rasyonalizm geleneğinin mit eleştirisine iştirak ettiği kadar (örneğin onun miti ilkel bir bilim olarak tanımlaması, aydınlanmacı etkinin bir sonucudur), Strauss'un miti yorumlamak yerine gidermeyi hedefleyen mitolojiden arındırma tarzının, dolayısıyla Aydınlanmacı rasyonalizmin ötesine geçebilmiştir. Zira Strauss'la Bultmann arasında bazı temel farklılıklar vardır. Strauss'un mit anlayışı kısmen spekülâtif bir anlayış içinde üretilmişken, Bultmann'ın mit anlayışı dinler tarihi çalışmalarına dayanır. Dolayısıyla Bultmann'ın mit anlayışı Strauss'unkinden çok daha derinlikli bir anlayıştır. İkinci olarak Strauss, miti açıklamada tamamen rasyonalist ve idealist kaygılarla hareket ederken, Bultmann'ın temel kaygıları Diltheyci anlamda anlama ve Hıristiyan imanıydı. Başka bir deyişle Stra-

54 Bloesch, *Holy Scripture*, s. 122.

55 James D.G. Dunn, "Demythologizing-The Problem of Myth in The New Testament", *New Testament Interpretation*, edit. I Howard Marshall, Paternoster Press, Carlisle 1979, ss. 289-290.

uss'un mit anlayışının meşruiyet zemini seküler felsefe iken, Bultmann anlayışının tek kaynağı seküler anlayış değil aynı zamanda Hıristiyan varlık yorumudur. Strauss, Hegel felsefesini ve Aydınlanmacı rasyonalizmi tek yönlü olarak mitoloji kavramına uygularken, asla Hegel felsefesinin ya da rasyonalizmin Hıristiyan bir eleştirisini yapmayı düşünmez. Ancak Bultmann, Heidegger felsefesini İncillere tek yönlü olarak uygulamaz, Strauss'un aksine Heidegger felsefesinin Hıristiyan eleştirisini yapmaya cüret eder. Bultmann'ın mit anlayışı, aydınlanmacı rasyonalizmden çok fenomenolojik gelenek içindedir. Zira o, miti, bir tür aşkınlık sferi olarak anlar. Diğer taraftan Bultmann, mitler hakkındaki antropolojik çalışmalara da vakıftır. Örneğin Bultmann, Andrew Lang'ın mitlere etiyolojik yaklaşımının etkisi altındadır. Etiyolojik yaklaşım doğaüstüne dayalı dili, tarihsel ve doğal hadiselerin bir açıklaması olarak kabul eder.⁵⁶

Bultmann'ın mit anlayışını yapılandıran üçüncü unsur olan varoluşçuluğa göre ise, mit, insan varoluşuyla ilgili özel bir anlayış sunmak ister, fakat bunu kendine yabancı ola bir düşünme modu içinde yapar. Bultmann varoluşçu felsefenin etkisi altında mitolojiyi, insanın dünyası içinde kendini anamla modu olarak tanımlar. Mitoloji, varoluşsal gerçekliğe dair bir anlatıdır. Yani o, hakikati içerir. Peki buna rağmen neden mitin arındırılması gerekmektedir. Zira mit, varoluşa ilişkin gerçeklikten bahsetse de, onu nesnelleştirerek anlatır. Bu yüzden onu mitolojiden arındırma, onun gerçek niyetini ve hakikatini açığa çıkarma işlemidir.

Ancak Johnson Bultmann'ın mit anlayışı üzerinde Romantik yaklaşımın etkisinin önemini göz ardı eder. Bultmann'ın mit eleştirisi, Kutsal kitaptan mitolojinin kökünü budamak olmadığı gibi, mit basit anlamda rasyonel eleştiriye tabi psişik bir ürün değildir. Bu durum Bultmann'ın Romantik mit anlayışının öncülerıyla olan bağlantısını gösterir. Zaten miti savunma hususunda Alman romantizmi ile modern Protestan ilahiyatçılar arasında bir bağ vardır. Bultmann'ın mit anlayışı üzerindeki Romantik etkinin bir diğer göstergesi de, Bultmann'ın miti gidermek yerine korumaya çalışması ve miti koruma içgüdüleriyle yorumlamaya niyet etmesidir.⁵⁷ Burada ön plana çıkan yazarın niyetinden ayrı olan bir yorumla miti korumaktır. Romantik hermenötik mitlerin yaratıcısı olarak bireyleri görür ve mitlerin önemi, bireysel psişenin arzularını, umutlarını ve korkularındaki kaynakları aşmaktadır.⁵⁸ Bultmann, Pavlus ve

56 Wilder, *Existentialism and Exegesis*, s. 24.

57 Mazzeo, *Varieties of Interpretation*, s. 137.

58 *Aynı eser*, s. 142.

Yuhanna gibi Hıristiyan isimleri Hıristiyan mitinin yaratıcı yorumcuları olarak selamlarken, Romantik bir bakış açısı sergiler.

Johnson'ın temel tezine göre, Bultmann'ın mitoloji anlayışının şöyle bir hikâyesi vardır. Bultmann Dinler Tarihi Okulunun mit anlayışını 1920'lerin ilk yarısında benimsemiş ve bu etki 1930'lu yılların ilk yarısına kadar devam etmiştir. Bultmann, Reitzenstein ve Bousset'ten aldığı mit anlayışını sistematik ve teolojik yazılarında kullanır. 1941 yılından sonraki süreçte ise Bultmann ağırlıklı olarak Aydınlanmacı mit anlayışına başvurmuştur.⁵⁹ Varoluşçu mit anlayışı Bultmann'ın düşüncesinin gelişimi içinde iki ayrı nüfuz alanına sahiptir. 1925-1933 yılları arasında Bultmann, Heidegger'in varoluşçu kavramsallığı hakkında kendi teolojik anlayışını geliştirirken, öz anlamanın bir ifadesi olarak mite atıflar yapar. Bu dönemde miti henüz "nesnelleştirme" anlamında kullanmamaktadır ve yine bu dönemde Dinler Tarihi Okulunun mit anlayışıyla Heidegger'in antropolojik okumasının sentezinden oluşan mit anlayışı da söz konusu değildir. Nesnelleştirme kavramı, hermenötik anlamda Hegel ve Heidegger'i birleştiren Hans Jonas'ın Gnostizm hakkındaki çalışmasında 1934 yılından sonra geliştirilmiştir. Daha sonra ise Yeni Ahit'i mitolojiden arındırma bağlamında Bultmann tarafından içselleştirilmiştir.⁶⁰

Johnson'a göre, Bultmann'ın görüşlerinin özellikle mitolojiden arındırma kavramının oluşumunda etkili olan en önemli isim Hans Jonas'tır. Bultmann da Jonas da Heidegger'den etkilenmişti. Yalnız Bultmann, Jonas'tan sadece kendi düşüncesini besleyen kısımları ödünç almıştır. Bultmann'ın Jonas'tan aldığı en önemli görüş, mitolojiden arındırmayı bizzat mitolojinin kendisinin talep ettiği düşüncesidir. Jonas, 1928 yılında yazdığı doktora tezinde, mit dilini dilin mitten arındırılmış biçimleriyle karşıt konuma yerleştirir ve dışsal mitsel nesnelleştirmeyi, Dasein'in içsel kavramları içinde yeniden düzenler. Mitin nesnellikten arındırılması anlamında mitolojiden arındırma düşüncesi, Jonas'ın doktora tezinden beri tartışılan bir konudur.⁶¹ Aslında Bultmann, Jonas'ın terminolojisini kullansa da, onu kendi projesi içinde yeniden biçimlendirir.⁶² Bultmann da Jonas da, mitin dünyayı izah ettiğini düşünmez, daha çok dünyanın beşeri tecrübesinin doğası hakkında oluşunu öne çıkarırlar.⁶³

59 Johnson, *The Origins of Demythologizing*, s. 30.

60 *Aym eser*, s. 31.

61 Thiselton, *Two Horizons*, s. 257.

62 *Aym eser*, s. 256.

63 Robert A Segal, *Theorizing About Myth*, University of Massachusetts Press, Boston 1999, s. 24.

Aslında Johnson, Bultmann'ın mit kavramının kullanımına dair anlattığı hikâyede Bultmann üzerinde Jonas'ın etkisini abartır. Bununla beraber, John Painter, Bultmann üzerinde Jonas'ın etkisini kabul etmez ya da en azından onu çok güçlü olarak görmez. Painter'a göre, Bultmann'ın mitolojiden arındırma düşüncesinin temelleri 1930'lardan önce yani Jonas'la olan münasebetinden önce atılmıştı. Ona göre, Jonas hiçbir yerde mitolojiden arındırma yönteminin kendine ait bir yöntem olduğunu söylemez ve aksine onun orijinal bir fikir olarak Bultmann'a ait olduğunu ima eden ifadeler kullanır.⁶⁴ Bultmann'ın 1941 yılında mitolojiden arındırma üzerine yazdığı makalesinde Jonas'a atıf yapar, ancak buradaki atıf, onun bu fikri Jonas'tan aldığı manasına gelmez. Bultmann'ın Jonas'tan ödünç aldığı şey, daha çok varoluşçu yorumun, sadece Yeni Ahitteki mit için değil, genelde bütün mitler için geçerli olduğu düşüncesidir.⁶⁵ Aslında Bultmann'ın mitolojiyle eş anlamda kullandığı "nesnelleştirme" kavramını doğrudan Jonas'tan aldığı konusunda hiçbir şüphe yoktur. Burada nesnelleştirme kavramı, Tanrı hakkındaki konuşmayla ilgili kendi pozisyonumuzu formüle etmede bir araçtır. Jonas için nesnelleştirme, yanlış bir öz anlama biçimidir. Bu yanlış öz anlamada Dasein, kendi varlığını nesnelleştirilmiş dünyevi varlık modunda kavrar. Bultmann bu kavramı yani kendini ve diğerlerini varlıklar olarak değil, nesnelere olarak gören eğilimi, içinde insanların Tanrı'yı yanlış biçimde gördükleri biçimlerle ilgili olarak düşünür. Bultmann bu nesnelleştirme edimini, mit fenomenine uygular. Ancak Bultmann, nesnelleştirme kavramına Lutherci bir anlam yükler, örneğin imanla aklanma ve amelle aklanma arasında yaptığı ayrım Jonas'ta yoktur. Dolayısıyla Bultmann, Jonas'ın düşüncesini kendi amacı doğrultusunda geliştirmiştir.⁶⁶

Son olarak Bultmann'ı etkileyen en önemli gelenekler olan fenomenoloji ve hermenötik düşünce geleneklerinden bahsedebiliriz. Bultmann'ın üzerindeki önemli etki kaynaklarından biri olan fenomenoloji geleneği bazen göz ardı edilebilmektedir. Oysa Bultmann'ın liberal teoloji geleneğini eleştirirken özellikle Rudolf Otto'nun kutsalın fenomenolojisini öne çıkardığını bilmekteyiz. Bultmann üzerinde fenomenolojinin etkisi sadece Otto ile sınırlı değildir, ayrıca aynı zamanda Bultmann'ın yakın bir dostu olan Van der Leeuw ile olan teşriki mesaisi de unutulmamalıdır. Bultmann ve van der Leeuw karşılıklı diyalog içinde birbirilerinin düşünce dünyaları üzerinde kalıcı etkiler bırakmışlardır.

64 John Painter, *Theology as Hermeneutics*, Almond Press, Sheffield 1987, ss. 141-143.

65 Wilder, *Existentialism and Exegesis*, s. 16.

66 *Aynı eser*, ss. 28-29.

Bu bağlamda Carl Michalson, Bultmann'ın mitolojiden arındırma yönteminin temelinde fenomenolojik yönelimsellik ve epoche kurallarının bir uygulamasını görmektedir.⁶⁷ Fenomenolojide bilinç yönelimsel bir yapıya sahiptir. Her bilinç edimi, her zaman bir şeyin bir bilincidir. Yönelimsellik, anlama ediminde öznenin araştırılması gereken nesneyle ilişkisidir. Burada nesnenin varoluşu sorunu paranteze alınmıştır. Anlam, özneye ya da nesneye duran bir şey değil, özneye nesnenin karşılaşmasındadır. Dolayısıyla Bultmann, örneğin İsa'nın yeniden dirilmesinin nesneliliğini ya da mitselliğini gidermeye çalışan bir öznelciliğe sapmaz, daha çok yeniden dirilmenin nesneliliğini ya da mitselliğini paranteze alan bir fenomenolojik tutum takınır.

Bultmann'ın düşüncesi üzerindeki hermenötik geleneğin etkilerine geçebiliriz. On beş yıllık bir süre boyunca haftalık Bultmann'ın klasik Yunan metinlerini okuma grubuna iştirak eden Gadamer, Bultmann'ı bir teologtan çok bir hümanist olarak görür. Gadamer'in bu sözüyle anlatmaya çalıştığı şey, Bultmann'ın tipik bir ilahiyatçıdan çok yorum ve kültür konularını ön plana alan bir hermenötikçi olduğudur. Gadamer, Bultmann'ı Diltheyci gelenek içinde değerlendirir. Oysa Bultmann, Gadamer'in *Hakikat ve Yönteminden* on yıl önce kaleme alınmış olan "Hermenötik Sorunu" adlı makalesinde Dilthey'den çok Heidegger'e borçlu olduğunu belirtmiştir. Buna karşılık Bultmann, Dilthey ve Schleiermacher'in yorumcunun yazarı, yazarın kendini anladığından daha iyi anlayabilmesini mümkün gören yaklaşımını eleştirir. Bultmann tıpkı Gadamer gibi anlaşılması gerekenin metnin anlamı olduğunu vurguladı. Bununla beraber Gadamer, Bultmann'ın *Kehre*⁶⁸ sonrası Heidegger'in felsefesini ihmal etmekle de eleştirir.⁶⁹ Gadamer'in hermenötiği Bultmann'ın projesinin geliştirilmiş bir biçimi olmakla birlikte, ikisi arasında temel bir farklılık vardır. Bultmann'ın anlamayı daima bir soruyla ilişkilendirmesi, Gadamer'de olduğu gibi bir soru-cevap diyalektiğini ima etmekten çok kendisinde Tanrı'nın insana ve onun dünyasına meydan okuduğu analogik bir tarz olarak anlaşılabilir. O işitsel olmaktan çok görsel olarak kavranan bir vahiy anlayışına dayalı bir analogidir.⁷⁰

Bu bağlamda özellikle Dilthey ve Collingwood isimlerinden bahsedebiliriz.

67 Carl Michalson, "Rudolf Bultmann", *Ten Makers of Modern Protestant Thought*, edit.: George L. Hunt, Association Press, New York 1958, s. 106.

68 Almanca "dönüş" anlamına gelen Kehre kavramıyla Heidegger'in insan varoluşundan dile dönüşü anlatılmak istenmektedir.

69 Philippe Eberhard, "Gadamer and Theology", *International Journal of Systematic Theology*, July, 2007, c. 9, sayı: 3, ss. 286-288.

70 Gareth Jones, *Bultmann: Towards A Critical Theology*, Polity Press, Cambridge 1991, s. 160.

Bultmann'ın Dilthey'le olan ilişkisi özellikle insan varoluşunun tarihselliği noktasında düğümlenir. Bultmann'ın felsefesindeki ön anlama ve hayat gibi kavramların önemi Bultmann'ın hermenötiğinin Dilthey'le olan ilişkisini tartışmamıza imkân verecektir. Bultmann Dilthey'in felsefesini total olarak doğru kabul etmez sadece ona eklettik olarak yaklaşır.⁷¹ Zaten Bultmann, Dilthey'in nesnel zihin anlayışına prim vermez ve onun idealizmini paylaşmaz.⁷² Dilthey'in yorumcunun metinlerde ifade edilen psikolojik hayatı sorgulaması gerektiği noktasındaki psikolojik yaklaşımını eleştirir. Bir metni anlamada yazarın ruhunda gerçekleşen psikolojik yaşantıyı yeniden üretmek zorunlu mudur? Dilthey için anlamlı olan yazarın niyeti sorunu, Bultmann için fazla önem taşımaz ve Bultmann'a göre anlama, metnin arkasındaki bireyselliği ya da yazarın psikolojisini anlamaktan çok metnin işaret ettiği ya da hakkında konuştuğu konuyu anlamaktır.⁷³

Collingwood'a gelince, onun teolojik hermenötik geleneği üzerindeki etkisi oldukça barizdir. Bultmann'ın istifade ettiği isimlerden biridir Collingwood, ancak bu durum bir parça karanlıkta kalmıştır. Bultmann der ki, "tarihin sorunları hakkında söylenilmiş en iyi söz, bana göre, Collingwood'un Tarih Tasarımı adlı kitabında muhtevirdir."⁷⁴ Bultmann Collingwood'un yeniden canlandırma yönteminin teolojik bir avukatı olarak kalırken bu yöntemi tek boyutlu olarak kullanmıştır, yani tarihyografya yerine tarihsellik açısından değerlendirmiştir. Bultmann Mesih hukukun sonu olduğundan, tarihin sonuna ulaştığını düşünür. Bultmann hukuk ve tarih arasında bir paralellik kurar. Bultmann'a göre tarihsel araştırma hukuka tekabül eder, sonuç olarak Yeni Ahit kerigmasının kökeni, tarih değil, eskatolojidir. Kerigmanın temeli, İsa'nın yeniden dirilmesi- ne yöneliktir, ancak bu, tarihsel yöntemle ele alınamaz olduğundan yeniden dirilme hadisesi bütün tarihin karşısında eskatolojik bir olaydır.⁷⁵ Pavlus bir ulusun ya da dünyanın tarihiyle ilgilenmez onun yerine insanın tarihselliğini, herkesin kendisi için tecrübe ettiği ve kendisi sayesinde kendi gerçek özünü kazandığı tarihi ön plana alır. Collingwood'a göre, tarihsel bilginin nesnesi onu bilen zihnin dışında bir şey, sadece bir nesne değildir. Bultmann'a göre ise, tarihin nesnesi onu düşünen zihinden bağımsız değil, nesnel tarihsel hadiseden

71 Thiselton, *Two Horizons*, s. 234.

72 Emir Kuşcu, *Mitoloji ve Varoluş*, Elis, Ankara 2006, s. 86.

73 Rudolf Bultmann, *Tarih ve Eskatoloji*, çev.: Emir Kuşcu, Elis, Ankara 2006, ss. 106-107.

74 Bultmann, *Tarih ve Eskatoloji*, s. 123.

75 Devanny, *History and Hermeneutics*, s. 173.

çok kerigmanın kendisi önem taşır. Collingwood'a göre, tabiat bilimleri için vazgeçilmez olan özne nesne ilişkisi, tarih bilimi için hiçbir değere sahip değildir. Tarihsel incelemenin kendisinin de tarihsel bir hadise olduğu, tarihçinin incelediği sürecin bir parçası olduğu düşüncesi, Bultmann'ın Collingwood'dan aldığı temel fikirlere aittir. Bultmann'ın asli ilgisi, geçmişin bilgisinden çok benin bilgisidir. Tarihsel gerçeğin nesnel bir temsiline ulaşamayız. Yorumcu geçmiş bir gerçekliği araştırdığında, sadece kendi öz anlamasını sunmaktadır.⁷⁶

Collingwood da geçmiş hakkında tarihçinin bilgisinin, aynı zamanda kendi hakkında bir bilgi olduğunu kabul etme noktasında Dilthey ve Bultmann'la hemfikirdir. Bir taraftan o, bu konuda Dilthey ve Bultmann'dan iki açıdan farklılaşır. Birinci olarak Collingwood, bunun varoluşsal anlamadan çok düşünce ve bilgi düzeyinde gerçekleştiğini düşünür. İkinci olarak Collingwood, geçmişin anlam ufku ayırt edici yönüne saygı bakımından Bultmann'dan çok Gadamer'e yakındır. Diğer taraftan mevcut geçmiş üzerinde bir tekelcilik kurmaz, burada Collingwood, tarihteki yenilik düşüncesine Dilthey'den daha fazla yer verir. Collingwood'un esas eleştirisi, doğa ve tarih arasındaki keskin karşıtlığa yönelir, bu ayrım Bultmann için de çok önemlidir. Tabiat döngüsel ve birörnekken, tarih böyle değildir.⁷⁷

Bultmann, Collingwood'a bazı eleştiriler yöneltir. Bultmann Collingwood'un düşünce üzerindeki vurgusunun tek yönlü olduğunu düşünür. Bunda hayat düşünce kadar eylem ve hadiseleri kapsar. Collingwood'un düşünce nosyonu pratikte hadiselerle referansı dışlamaz. Collingwood'un işaret ettiği düşünce, beşeri güçler kadar tabiat güçlerinin arka planına cevabından doğan eylem içinde düşüncedir. Dolayısıyla Collingwood'un tabiat ve tarih arasında çizdiği düalizm Bultmann'ın çizdiğinden daha az düalisttir. Bultmann'a göre Collingwood için zihin basit anlamda akıl değildir, akıldan daha fazlasıdır. Collingwood düşünceyi reflektif bir çaba olarak tanımlarken, irade ve düşüncenin birliğini kabul eder. Bultmann ve Collingwood şu konuda hemfikirdir. Tarih, mevcutta benin ifşalarını ortaya çıkarır, tarihsel ilişkisellik içinde her şimdi kendi içinde bir tam anlama sahiptir. Tarihsel anlama, yorumcunun ve tarihin ufuklarını genişletmeyi gerektirdiğinden, tarihçinin işi asla sona ermez. Bultmann, "özne-nesne ilişkisi tarih bilimi için hiçbir önem taşımaz, kendini bilme edimi aynı zamanda bir karar edimidir" dediğinde Collingwood'un

76 Devanny, *History and Hermeneutics*, s. 174.

77 Thiselton, *Two Horizons*, s. 243.

bu görüşlere iştirak edip etmediği belirsizdir.⁷⁸

Ancak Bultmann üzerinde Collingwood'un etkisinden bahsederken, Bultmann'ın kendi tarih felsefesinin temellerini Collingwood'un *Tarih Tasarımı* isimli kitabından önce yayımlandığı unutulmamalıdır. Bultmann'ın tarih ve eskatoloji adlı kitabında isminden ve öneminden bahsetmese bile Nietzsche'nin *Zamana Aykırı Düşünceler* adlı kitap serisinin bir parçası olan *Tarihin Hayat için Yararı ve Zararı Üzerine* adlı eserinden de çokça istifade ettiği bir gerçektir. Zira Bultmann'ın ve Collingwood'un hermenötik tarih felsefesine ait pek çok kabülüyle bu kitabın Nietzsche'si arasındaki ayrılık noktaları çok azdır. Özellikle Collingwood ya da Croce gibi tarih filozoflarıyla genç Nietzsche'yi birleştiren bağ Vico'nun *Yeni Bilim* adlı eserindeki düşüncelerdir. Bultmann, zannedildiği gibi Vico'nun anti-kartezyen mitoloji anlayışına ters istikamette düşünmez, aksine mitolojiden arındırma Vico'nun projesinin bir devamıdır. Bultmann'ın Kartezyen anlayışla tatmin olmadığı bir göstergesi de, onun tarihselciliğe yönelik eleştirileridir. Bultmann sanki vahyin mitolojik olduğunu söyleyen bir tarihselci gibi algılanmaktadır. Oysa Bultmann, Alman tarihselci geleneğin kör bir takipçisi değildir, her ne kadar onun mitolojiden arındırması tarihselci bir proje gibi algılansa da, o, kutsal metni ve klasik metinleri tarihselci bir bakışın ötesine giderek yorumlamak gerektiğinden bahseder. Bultmann için vahiy ve mitoloji iki farklı şeydir, vahiy mitolojik değildir, yani vahiy İncilin ait olduğu mitolojik dünya görüşünün yansıması değildir, bilakis mitolojiden arındırma vahyin mitolojinin ötesinde olduğunu gösterme sürecidir. Bultmann gnostik mitte Hıristiyan vahyini aynı kategoride değerlendirmeyi, aksine gnostik mit insanın kaybolmuşluğundan bahsederken Hıristiyan vahiy Tanrı'nın kurtarıcı fiilinden bahseder.⁷⁹

Şu pasaj Bultmann'ın tarihselciliğe ne kadar mesafeli olduğunu göstermektedir. "Gerçekte, içeriklerinin sadece kaynaklar olarak ele alınmayı hak eden metinler vardır. Sınırları keskin biçimde çizilemese bile, bu metinler, "klasik" metinlerden ve abidelerden ayrıştırılmalıdır... onun (Eflatun) eserini kültür tarihinin bir dokümanı olarak sorgulamak, onun gerçek niyetini devre dışı bırakır ve hatta gerçek alanındaki ve derinliğindeki görünümünü zar zor yakalayabilir." Bultmann'ın "Hermenötik Sorunu" adlı makalesinde ifade ettiği bu fikirler, onun tarihselciliğe yönelik açık muhalif tavrını yansıtır. Eğer Bultmann tarihselci olsaydı, mitolojiyi arındırmak gerekmezdi. Çünkü mitolojiyi arındır-

78 Thiselton, *Two Horizons*, ss. 243-244.

79 Painter, *Theology as Hermeneutics*, s. 141.

mak demek, onun hala modern insan için bile bir mesaj taşıdığını a priori olarak kabul etmek demektir. Mitoloji sadece modası geçmiş bir dünya görüşü değil, aynı zamanda insan varoluşuyla ve insanın aşkınlığa olan açıklığıyla ilgilidir. Dolayısıyla Bultmann, sıradan metinleri, ait olduğu tarihsel dönemlerin nesnelleşmesi olarak anlama imkânını tamamen reddetmese de, kutsal metni ya da klasik metinleri tarihselci bir bakışla yorumlamanın yetersiz ve yüzeysel olduğuna inanır. Bultmann vahyi mitolojiden arındırmaz, zira vahyi mitolojik bir şey olarak kabul etmez.

Değerlendirme

Bu yazıda temelde birbiriyle ilişkili olan iki konuyu inceledik. İlk olarak Butlmann'ın teolojik görüşleri ve yorum yöntemi hakkında var olan bazı yanlış anlamalara işaret ettik. İkinci olarak bu yanlış anlamaların çözümünde katkı sağlamak maksadıyla Bultmann'ın teolojik görüşlerinin ve yorum yönteminin kökenlerini tartışmaya çalıştık. Elbette bu son derece karmaşık olan Bultmann'ın fikri arka planını irdeleme işi, bir tek makalenin sınırları içinde gerçekleştirilebilecek bir olay değildir. Ancak biz elden geldiğince bir makalenin sınırları çerçevesinde meseleyi ele aldık.

Bultmannın kendisine soracak olursak onun görüşlerinin temel kaynağı Yeni Ahit ve Pavlus ya da Luther gibi ilahiyatçıların İncil yorumudur. Ancak Bultmann kendi düşüncesi üzerinde etki sahibi olan filozof, teolog ve dinler tarihçilerine ikincil bir önem atfeder. Bultmann'ın hermenötüğünü anlamak, onun çeşitli kaynakları nasıl kullandığını idrak etmekten geçer. Bultmann'ın özgünlüğü, bu düşünürlerin her birinden kendi düşünce yapısına uygun unsurları seçmesine dayanır. Son kertede Bultmann, bu farklı düşünce kaynaklarını bir bütün oluşturacak şekilde bir model içine yerleştirir. Bultmann'a yönelik en ciddi eleştirilerden biri, Bultmann'ın teolojik görüşlerinin ve yorum yönteminin, farklı ve kıyaslanamaz kaynakların bir sentezi olduğudur. Bultmann'ın düşüncesi, Heidegger'in kavramsallık elbisesi içinde liberal teoloji ile diyalektik teolojinin bir karışımı değildir. Bu anlamda Bultmann'ın teolojisi bağımsızdır ve onun görüşleri hocalarının ya da onu etkileyen kişilerin fikirlerine basit bir ilave olarak anlaşılmalıdır. Bultmann'ın özgün bir ilahiyatçı olmasını sağlayan onun hümanist ilgileridir ve bu temelde hermenötik sorunu çerçevesinde geliştirmiştir. Sadece ilahiyat metinlerini okuyan ya da sadece ilahiyatçılarla ilmi münasebet içinde olan biri ilahiyatın meselelerini anlayamaz. İlahiyatın meselelerini anlamamanın yolu, ilahiyatı başka alanlarla diyalektik ilişkilere açık kılmaktan geçer. İlahiyatı diğer alanlarla ilişki içine sokma konu-

sunda hiç kimse Bultmann kadar cesur davranmamıştır. Bultmann'ın cesur projesinin yanlış anlaşılma potansiyeli ne sahip olması, onun zengin ve çeşitli alanlara ait kaynaklarca yapılandırılmış olmasının bir sonucudur. Bu yüzden Bultmann, ilahiyat konularına işaret ederken bile sadece ilahiyatçılara seslenmez, belki de bu, Bultmann'ın metni özgürleştirmek ya da Hıristiyan imanını izolasyondan kurtarmak için tercih etmesi gerektiğine inandığı tek yoldur.

Kaynakça

- Ashcraft, Morris, *Rudolf Bultmann*, Word Books, Texas 1977.
- Asprey, Christopher, *Eschatological Presence in Karl Barth's Göttingen Theology*, Oxford University Press, New York 2010.
- Bloesch, Donald G., *Holy Scripture: Revelation, Inspiration & Interpretation*, InterVarsity Press, Westmont 1994.
- , *Jesus Christ & Saviour*, InterVarsity Press, Westmont 1997.
- Bultmann, Rudolf, "Jesus Christ and Mythology", *Bultmann*, ed., Roger Johnson, Collins, London 1987.
- "New Testament and Mythology", *New Testament and Mythology and Other Basic Writings*, ed., Schubert Ogden, Fortress Press, Philadelphia 1989.
- , *The Gospel of John*, Basic Blackwell, Oxford 1971.
- , *Existence and Faith*, Collins, London 1973.
- , *Tarih ve Eskatoloji*, çev. Emir Kuşcu, Elis, Ankara 2006.
- Carnley, Peter, *The Structure of Resurrection*, Clarendon Press, Oxford 1987.
- Denison, William, *The Young Bultmann*, Peter Lang Pub., New York 2008
- Devanny, Christopher, *History and Hermeneutics: The Philosophy of R.G. Collingwood and Its Theological Applications*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Durham University, 1997.
- Dorrien, Garry, *The Making of American Liberal Theology*, Westminster John Knox, Louisville 1989.
- Dunn, James D.G., "Demythologizing-The Problem of Myth in The New Testament", *New Testament Interpretation*, edit.: I Howard Marshall, Paternoster Press, Carlisle 1979.
- Eberhard, Philippe, "Gadamer and Theology", *International Journal of Systematic Theology*, July, 2007, cilt: 9, sayı: 3,
- Hart, David B, *The Beauty of the Infinite*, Eerdmans Pub., Michigan 2004.
- Jaspers, Karl, "Myth and Religion", *Myth and Christianity*, The Noonday Press, New York 1958.
- Jensen, Alexander S., *John's Gospel as Witness*, Ashgate, 2004.
- Johnson, Roger, *The Origins of Demythologizing*, Brill, Leiden 1974.
- Jones, Gareth, *Bultmann: Towards A Critical Theology*, Polity Press, Cambridge 1991.
- Kuşcu, Emir, *Mitoloji ve Varoluş*, Elis, Ankara 2006.
- Labron, Tim, *Bultmann Unlocked*, T&T Clark, New York 2011.
- Macquarrie, John, *An Existentialist Theology: A Comparison of Heidegger and Bultmann*, SCM, London 1955.
- Mazzeo, Joseph A., *Varieties of Interpretation*, University of Notre Dame Press, London 1978.
- Michalson, Carl, "Rudolf Bultmann", *Ten Makers of Modern Protestant Thought*, edit.: George L. Hunt, Association Press, New York 1958.
- Moloney, Francis J., "The Word in the World", *Pacifica*, October, 2010, sayı: 23.
- Myers, Benjamin "Faith As Self-Understanding", *International Journal of Systematic Theology*, January, 2008, cilt: 10, sayı: 1.
- Painter, John, *Theology as Hermeneutics*, Almond Press, Sheffield 1987.
- Richmond, James, *Faith and Philosophy*, Hodder and Stoughton, London 1966.

- Segal, Robert A., *Theorizing About Myth*, University of Massachusetts Press, Boston 1999.
- Staten, John C., *Conscience and The Reality of God*, mouton de gruyter, Berlin 1988.
- Thiselton, Anthony C., *Two Horizons*, William B Eerdmans Pub., Michigan 1980.
- Vanhoozer, Kevin J., *Biblical Narrative in the Philosophy of Ricoeur*, Cambridge University Press, New York 1990.
- Wilder, Courtney S., *Existentialism and Exegesis*, Illinois, Chicago 2008.
- Wood, Laurence W., *God and History*, Emeth Press, Lexington 2005.